

**SECTION 7
INTERNATIONAL LAW**

**СЕКЦІЯ 7
МІЖНАРОДНЕ ПРАВО**

УДК 347.73

ФІНАНСОВА СИСТЕМА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПЕРЕВАГИ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

***Бурбика Михайло Михайлович,**
д-р юрид. наук, доцент,
завідувач кафедри адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки ННІ права,
Сумський державний університет*

***Смирнова Ганна Юрїївна,**
студентка VI курсу ННІ права,
Сумський державний університет*

Фінансова система Європейського союзу: переваги та проблеми розвитку. На даний момент Україна активно розвивається в напрямку інтеграції до ЄС, а тому не останню роль приділяє розвитку власної фінансової системи. Саме тому, дослідження розвитку більш успішного наддержавного формування, такого як ЄС є дуже корисним для розуміння та планування розвитку України в майбутньому. На даний момент розвиток ЄС переживає нову кризу у зв'язку з розширенням свого складу, проте все ж залишається стабільним та успішним.

В статті наведено визначення вітчизняних вчених щодо розуміння понять «система», визначено різноманітні підходи до розуміння поняття «фінансова система», охарактеризовано склад фінансової системи: охарактеризовано суб'єктів, об'єкт, склад та типологію різних видів фінансових систем. Також було вивчено та перелічено склад основних та допоміжних суб'єктів фінансової системи ЄС, які закріплені в установчих документах Європейського Союзу. Проблеми розвитку Європейського союзу у зв'язку з розширенням є дуже важливими, так як вимагають реформування та зміни не тільки політики розподілу надходжень всередині Союзу, але і вимагають серйозного реформування фінансових інститутів в цілому, таких як грошова політика та банківська система, що забезпечують стабільність розвитку та функціонування. Також визначено переваги які виникли у зв'язку з існуванням ЄС як наддержавної формації в цілому і на які варто звернути увагу Україні при плануванні діяльності в майбутньому.

Ключові слова : система, фінансова система, фінансова система Європейського союзу, типологія фінансових систем, суб'єкти фінансової системи ЄС, переваги Євросоюзу, проблеми ЄС

Burbyka M. M., Smyrnova H. Yu. The Financial System of the European Union : the Advantages and Disadvantages of the Development. Currently Ukraine is actively moving towards integration into the EU, and therefore an important role to the development of its own financial system. Therefore, the study of a successful supranational formation, such as the EU is very useful for understanding and planning of Ukraine in the future. Currently the development of the EU is going through a new crisis in the expansion of its membership, but still remains stable and successful.

In the article the definition of local scientists in understanding the concepts of "system", defined different approaches to understanding the concept of "financial system", described the financial system, characterized subjects, object, structure and typology of different types of financial systems. It was also studied composition and lists the main and auxiliary of the financial system of the EU, which are enshrined in the founding documents of the European Union. The problems of the European Union in connection with the extension is very important, as demanding reform and change not only the income distribution policy within the Union, but also require serious reform of financial institutions in general, such as monetary policy and banking system to ensure the stability of and functioning. Also the benefits arising in connection with the existence of the EU as a supranational structure as a whole and that Ukraine should pay attention to when planning activities in the future.

Keywords : system, financial system, financial system of the European Union, the typology of financial systems, subjects the EU financial system, the benefits of the European Union, problem of EU.

Постановка наукової проблеми та її значення. На даний момент глобалізація та конкуренція, що невпинно зростають, значно обмежують можливості країни досягти економічного та соціально зростання самостійно . У світі постійно спостерігається тенденція до створення регіональних інтеграційних об'єднань зі власною валютою та об'єднаним принципом управління. Саме такою системою є Європейський Союз - добровільне об'єднання європейських країн, покликане стабілізувати та розвинути їх спільні інтереси, при цьому зберігаючи власну національну незалежність, тісно координуючи зовнішню і внутрішню політику та управляють певними сферами загальної компетенції.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Вагомий внесок у дослідження фінансової системи ЄС та проблеми та переваги ЄС внесли такі вчені: М. М. Александрова, Г. Г. Кірейцев, С. О. Маслова, Ю. В. Палагнюк., І. Н. Патица, С. М. Писаренко, І. В. Попов, Н. В. Пронюк, М. В. Романовський, А. В. Соколова, С. В. Сорока, Н. В. Теремцова, О. М. Шаров та інші вітчизняні науковці.

Мета та завдання статті дослідити фінансову систему ЄС, визначити її суб'єктів та інституційний склад, дослідити основні проблеми на даному етапі розвитку та розглянути переваги такого наднаціонального формування.

Виклад основного матеріалу. На даний момент Україна не бажає не тільки декларативно належати до Європейських країн, але й реально увійти До ЄС. Безперечно цей процес є довгим та

складним, але це ще й показник того, що наш народ хоче брати безпосередню участь у економічному, політичному та соціокультурному житті Європи.

Мова іде не просто про контакт з цим найбільш великим та важливим стратегічним об'єднанням, а про можливість вибору стратегії розвитку Україною в перспективі, від якої буде залежати місце України в системі міжнародних відносин в цілому ,зокрема і фінансовій.

Саме тому дослідження структури, її фінансової структури, бюджетних та податкових особливостей та перспектив та проблем Європейського Союзу, є важливою складовою подальшого розвитку і формування стратегії для України в майбутньому.

Для того аби визначити переваги та недоліки ЄС, треба визначити категоріальний апарат поняття «фінансова система ЄС» систему, що в цілому формує поняття фінансова система ЄС.

Для початку треба визначити, що в себе включає поняття система. У працях Сурміна Ю. поняття система є декількома явищами суспільства, що об'єднують в собі певні інститути(наприклад, економічна або правова система суспільства). Ще один варіант: система-це сукупність правил поведінки або правових чи етичних норм, які є характерними для різних сфер життя людей чи суспільства(вони можуть бути формальними чи неформальними, як наприклад законодавча і моральна), що виконують регулюючу функцію для певних типів взаємодій чи функцій у суспільстві [1].

Щодо визначення «фінансова система» то кожен науковець наводить свої варіанти трактування цього поняття. Ми з вами розглянемо деякі з підходів, що класифіковані за способом трактування даного поняття.

З правової: фінансова система це врегульована визначеними нормами права сукупність фінансових відносин між державою, суб'єктами господарювання та громадянами, що виступають в ролі домогосподарств. Такий підхід визначає В. Н. Нагребельний.

З матеріальної: Фінансова система- об'єднання різноманітних фондів, що сконцентровані в розпорядженні держави, а також взаємодія з різноманітними фондами, суб'єктами господарювання та фінансових інститутів для досягнення економічних та соціальних цілей, що визначаються в цілому для держави. Цей спосіб трактування наводять Л. А. Дробозіна, В. М. Родіонова та В. П. Кириленко.

З економічної: Фінансова система це об'єднання різноманітних сфер фінансових відносин, кожна окрема з яких характеризується особливостями в способах формування, використання та розпорядження коштів фонду, а також різноманітною роллю у формування суспільних відносин і впливу на різноманітні соціальні інститути. Це підхід згадують у роботах М. А. Портной, Т. П. Ніколаєва та Т. П. Рзаєва.

З інституціональної: Фінансова система це комплекс інститутів, що відрізняються між собою за організаційною будовою та внутрішньою структурою. Щодо організаційної будови, то за своїм складом вона до неї входять фінансові інститути та органи, головною задачею яких є спрямування, управління та контроль грошових потоків. За внутрішньою будовою фінансова система є сукупністю взаємопов'язаних, проте достатньо відокремлених сфер та ланок фінансових відносин. Дане визначення наводять Р. О. Романенко, С. Я. Огородник та О. П. Кириленко [2].

Також існують різноманітні підходи до розуміння фінансової системи в залежності від типу економічної моделі суспільства. Для держав тоталітарного типу фінансова система є сукупністю фінансових інститутів, що характеризується недостатнім розвитком окремих її ланок, у зв'язку з впливом держави, та її контролем всіх сфер життя.

Для держав з ринковою економікою фінансові системи є впорядкованими та розвиненими гармонійно з точки зору інститутів, проте відрізняються між собою через рівень розвитку конкретної економіки. Для держав з перехідною економікою характерним є формування деяких

ланок, таких як фінансовий ринок, державний борг, страхові та резервні фонди. Щодо країн з розвинутою економікою то тут взаємодія між інститутами є дуже сильною, і часто виходить на рівень наддержавних інститутів.

Щодо типологізації фінансових систем, то їх можна полита за розміром таким чином:

- світові;
- регіональні;
- національні.

Світові фінансові системи в свою чергу можна поділити на два рівні:

- фінансові системи окремого регіону
- фінансові системи, що об'єднують централізовані тим чи іншим чином ресурси на світовому рівні [3].

Щодо фінансової системи наддержавного рівня, таких наприклад як

ЄС, до їх складу можуть бути включені такі ладки фінансових відносин:

1. державний бюджет;
2. територіальні фінанси;
3. спеціалізовані фонди;
4. фінанси суб'єктів господарювання;
5. державні кредити, кредити місцевих органів влади, в країнах з федеративним устроєм-кредити членів федерації.

Але такий розподіл на ланки не дає повноти управління і розпорядження наддержавним фондам, не дає можливості реалізовувати запропоновану політику та не реалізує інтереси суб'єктів господарювання, фінансові інтереси держави, обмежує законодавче поле і не використовує повноцінно за напрямками руху грошових потоків. Тому більш доцільною є формування та характеристика фінансової системи за внутрішньою будовою та організаційною структурою. Так, за внутрішньою будовою фінансова система- сукупність взаємопов'язаних фінансових відносин, що організують, розпоряджаються та використовують надходження та різноманітні фонди, а також відображають методи та способи розподілу внутрішнього валового продукту. Всередині організаційної структури складові ланки поділяються:

- за ознакою руху грошових потоків;
- за місцем акумуляції фінансових ресурсів у відповідних грошових фондах.

Щодо організаційної будови- то це сукупність різноманітних фінансових органів та інститутів, що розподіляють, направляють, контролюють та управляють грошовими потоками [3].

Функціонування фінансових відносин не можливо без певної системи. Важливою

складовою кожної системи є суб'єкти та об'єкти такої системи.

Об'єктом фінансової системи на міжнародному рівні є речі матеріального світу (майно, речі, територія, тощо), немайнові права (життя, здоров'я, честь та гідність, тощо), поведінка та результати діяльності суб'єктів правовідносин (дія або бездіяльність, вироблення речей матеріального світу, тощо)

Г. В. Ігнатенко та Д. І. Фельдманом було наведено таке визначення суб'єктів міжнародного права: «Суб'єктами міжнародного права це утворення, що не залежать один від одного, не є підпорядкованими у міжнародних відносинах ніякій політичній владі, що можуть юридично здійснювати та реалізовувати власні права та обов'язки відповідно до міжнародного законодавства, яким вони визначені»

До загально визнаних суб'єктів можна віднести:

- держави;
- народи (нації), що борються за незалежність;
- міжурядові (міжнародні організації);
- державоподібні утворення
- юридичні та фізичні особи [4].

В свою чергу суб'єктів фінансової системи світу можна розділити на

рівні: мікрорівня (національні фірми, що беруть участь в зовнішньоекономічній діяльності); мезорівня (комерційні банки з різними етапами розвитку); макрорівня (уряди окремі країн, міністерства та відомства, центральні банки); мегарівня (міжнародні фінансові організації: МВФ, Інститут міжнародних розрахунків, пайові фонди, міжнародні аудиторські фірми, транснаціональні та інвестиційні банки, тощо) [5].

Розглядаючи конкретно інституційну структуру ЄС неможливо не помітити її складність та розгалуженість. В цілому вона зорієнтована на те, щоб поширювати основні принципи та ідеали ЄС, забезпечувати лобювання інтересів серед інших міжнародних організацій, реалізовувати інтереси країн-членів ЄС та громадян ЄС, а також забезпечувати повноцінне, своєчасне та послідовне виконання політики ЄС в усіх напрямках. Серед головних установ, існування яких було визначено в установчих документах Європейського союзу треба виділити такі:

- Європейський Парламент;
- Європейська Комісія;
- Рада ЄС;
- Європейська Рада;
- Суд ЄС;

– Палата аудиторів;

– Європейський центральний банк (ЄЦБ) [5].

Серед допоміжних інституцій слід виділити такі: соціально-економічний комітет, комітет регіонів, Європейський інвестиційний банк, європейський омбудсмен, Євростат, Європейська школа адміністрації, європейська служба з питань зовнішньої діяльності, Європейська агенція з добору кадрів.

Невпинний розвиток ЄС та наше бажання як країни інтегруватися до її складу спонукає нас більш детально вивчити питання переваг і недоліків, а також проблем яким на даний момент стикається ЄС у своєму розвитку. На даний момент ми можемо спостерігати умовний поділ країн на дві частини:

Перша група: країни-донори, що дотримуються виконання всіх угод, мають позитивні макроекономічні показники в цілому. Вони відповідають в основному за формування спільного бюджету, обирають напрям податкової політики

Друга група: країни-реципієнти, в основному їх називають європериферією, у яких процеси інтеграції або не відбуваються взагалі, або відбуваються дуже повільно. Фінансово ЄС вони не підтримують, розвиток в цілому гальмують, так як навіть існуючі зобов'язання для них є обтяжливими і суперечить їх баченню розвитку в майбутньому.

В цілому питання перерозподілу ресурсів хвилює багатьох членів ЄС. Для багатьох з них, які є нетто-донорами дана ситуація становить серйозну небезпеку, особливо в питаннях сільського господарства. Воно як відомо становить значну частину витрат ЄС і тому багато країн не зацікавлені в підтримці цього виду діяльності. При тому що дохід до ВВП Єврозони від сільського господарства становить лише 2,6%, дана програма поглинає в цілому більше половини всіх витрат бюджету. Великі субсидії фермерам, для підтримки органічного виробництва, надлишок продукції та завищені ціни на цю продукцію в результаті завжди викликали занепокоєння та критику зі сторони як противників так і прихильників Єврозони. Тому політика ЄС зараз будується на принципах і у рамках регіональної політики і розвитку окремих регіонів. Уряди Греції, Іспанії, Італії, Португалії є нетто-реципієнтами, тобто постійно одержують гроші від Євросоюзу. Лише на підтримку Іспанії минулого року було витрачено 63% всіх доходів які отримало ЄС за минулий рік.

Можна виділити три основні напрями розвитку яких ЄС підтримує на даний момент: економіка, політика безпеки та зовнішня

політика, питання правосуддя та споріднені питання. Найбільшого єднання було досягнуто в питаннях економіки, де для вирішення питання від голосуючих не вимагалось одностайності. І навпаки, там де треба було проголосувати одностайно, знайти єдине рішення важко, бо треба час на пошуки консенсусу. До таких галузей можна віднести: оподаткування, соціальна політика, промислова політика, рамкова політика співпраці з науково-технічних питань. У цих галузях наближення до єдиної моделі ефективної роботи ЄС ще треба працювати [7].

Через існування відкритих кордонів та єдиного фінансового простору всередині ЄС питання безробіття постає дуже гостро. Велика конкуренція, ліквідація більш слабких підприємств та переваги ведення в одній країні на відміну від інших робить малий та середній бізнес дуже вразливим перед змінами в економіці, фінансовими кризами та коливаннями ринку. Саме тому розробку програм по боротьбі з безробіттям слід вважати пріоритетною для розвитку Євросоюзу.

Через те, що ЄС переживає інституційну кризу, виникає новий вид проблем, коли великі держави не можуть домовитись між собою про те яким чином будуть розподілені голоси про прийнятті важливих рішень. Розширення з 6 членів на початку до формату ЄС-25, значним чином впливає на інтереси великих донорів (Німеччина, Франція) бо вони змушені бути на одному шаблі при прийнятті рішень з реципієнтами (Греція, Італія, Іспанія) для вирішення важливих економічних та зовнішньополітичних питань. Не змінюючи застарілих процедур управління та прийняття рішень ЄС заганає сам себе в інституційну пастку, коли економічний потенціал країни та реальний внесок в економіку стають абсолютно не пов'язані з можливостями вплинути на прийняття рішення, яке визначає майбутній розвиток [8, с 52].

Щодо валютної політики, то введення єдиної валюти дозволяє набагато легше проводити розрахунки не тільки між країнами на державному рівні, а й не бути прив'язаним до країни на рівні простих громадян, формування спільної політики ціноутворення, оподаткування, кредитування добре вплине на мікроклімат на ринку та знижує інфляцію. Також при повному переході всіх нинішніх членів до розрахунку в євро, буде можливість знизити обсяги золотовалютного резерву ЄС і їх надлишкову частину інвестувати в господарський та інвестиційний обіг.

Одним з основних ризиків при запровадженні євро та його розвитку може бути те, що за нею стоїть не держава з чітко визначеними інтересами, а кілька держав, які кожна по різному уявляє собі вектори розвитку в майбутньому. Найважливіші рішення в питаннях валютної, фінансової, грошово-кредитної політики приймаються різними інститутами на основі складного, попередньо прописаного механізму, який не може в достатній мірі конкурувати з економікою США [9].

Неможливо не зазначити про банківську кризу в ЄС. На даний момент банківський сектор та банківська система є найбільш інтегрованими системами в усій фінансовій системі та головною основою та причиною поглиблення взаємодопомоги в майбутньому. Проте не зважаючи на те, що інтеграція відбувається вже 20 років, ці процеси і досі не є закінченими.

Щодо продовження інтеграції банківської системи в майбутньому то більшість фахівців (зокрема Н. Рубіні) пропонують три основні шляхи розвитку:

- Співвідповідальність урядів країн-членів за національні борги, але при цьому збереження національних банківських систем і заборона на пряме кредитування урядів на різноманітні програми з центральних банків і зокрема Європейського центрального банку.

- Створення нового органу чи інституції в системі суб'єктів ЄС, на яку будуть покладені функції банківського нагляду, який буде здійснюватися ЄЦБ, при цьому ліквідувавши національні банки, взявши їх функції на себе, в тому числі функцію спасіння проблемних банків, яка буде знята з національних урядів, як це відбувається зараз.

- Розвиток згідно третього варіанту означає збереження існуючих норм, щодо заборони на пряму кредитувати національні уряди центробанком Європейського Союзу, за умови надання статусу кредитора «останньої інстанції» автоматично зникає співвідповідальність за державним боргом по відношенню до національних урядів інших країн.

Серед основних переваг того, що ЄС була об'єднана з фінансової точки зору є те, що зникають обмеження щодо знаходження та пересування ринку фінансів та послуг, перегляд та зміна національних стандартів ведення бізнесу та вимог до продукції, введення єдиних правил контролю за діяльністю підприємств та нагляд за якістю за єдиною системою, гармонізовано роботу податкової системи в цілому. Також було оптимізовано рух коштів та роботу в цілому фондових бірж та на ринку капіталу,

запроваджено нові правила щодо емісії цінних паперів та облігацій, в тому числі і боргових, а також полегшено відстеження переміщення та виведення в офшори цінних паперів, коштів та нерухомості через існування єдиної системи банківського нагляду та контролю.

Жорсткі рамки, які ставить ЄС до своїх членів в майбутньому мають стати головними орієнтирами для подальшого розвитку України за умови її інтеграції до ЄС. Застосування позитивного досвіду країн учасниць може стати позитивним стимулом для розвитку, а запозичення досвіду найближчих сусідів країн ЄС допоможе розробити позитивну стратегію розвитку в майбутньому. По-перше ставши мобільною, як того вимагає політика ЄС Українська фінансова система може стати незалежною і в цілому змінити статус з сировинного придатка на повноцінного учасника фінансових відносин.

По-друге багатий досвід регулювання проблемних країн допоможе Україні знизити вартість державних боргових інструментів, зменшити обсяги державного і гарантованого боргу, скоротити дефіцит бюджету і зміцнити національну валюту, або переформувувати економіку в цілому під нову валюту.

Висновки: Розглянувши та дослідивши поняття «система», «фінансова система» та розібравшись що саме в себе включає поняття фінансова система ЄС, можна зробити висновки що з точки зору наддержавного формування дане утворення є успішним і добре вирішує поставлені перед нею кредитні, фінансові та валютні питання. Проте при цьому виникає ряд проблем, серед яких варто виділити: різний курс та ступінь розвитку країн-учасниць, безробіття та демографічна криза, непропорційний розподіл доходів, проблеми єдиної валюти та інтеграції та розвитку банківської системи.

Використана література :

1. Теория систем и системный анализ: Учеб. пособие. – К. : МАУП, 2003. – 368 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.studfiles.ru/preview/3320422/>
2. Попов І. В. Проблемні аспекти забезпечення стабільності фінансової системи України Інвестиції : практика та досвід № 11/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu.gov.ua/cgiirbis_64
3. Кірейцев Г. Г., Александрова М. М., Маслова С. О. Гроші. Фінанси. Кредит. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://buklib.net/books/21867/>
4. Пронюк Н. В. Сучасне міжнародне право – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1584072020653/pravo/suchasne_mizhnarodne_pravo
5. Романовський М. В., Іванова Н. Г. Фінанси [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://stud.com.ua/21402/finansi/finansi>.
6. Писаренко С. М. Менеджмент європейської економічної інтеграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1594102457888/ekonomika/institutsiyna_struktura_yevropeyskogo_soyuzu.
7. Шаров О. М. Еволюція фінансової системи ЄС : виклики та перспективи для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1671/>
8. Теремцова Н. В. Теоретико-правові проблеми розширення Європейського союзу : сучасний стан та перспективи / Н. В. Теремцова // Юридичний вісник – 1(18) – 2011.
9. Патица І. Н. Міжнародні валютно-кредитні відносини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pidruchniki.com/1211102247629/finansi/>
10. Шаров О. М. Еволюція фінансової системи ЄС : виклики та перспективи для України відносини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1671/>